

МЕТОДОЛОГИЈА НАУЧНОГ ИСТРАЖИВАЊА У КРИВИЧНОМ ПРАВУ

Сажетак: Тема овог рада, конципирана као методологија научног истраживања у кривичном праву, има више циљева. Један од циљева је да се сагледају битни елементи без којих се не може очекивати спровођење истраживања и писања научноистраживачког рада, док се други циљеви односе на то да се читаоцу укаже како да се постигне претходно изнето коришћењем научних метода. Идеја овог рада је била да се младим и будућим истраживачима који имају мотиве да се баве истраживањем кривичноправних норми и постулата, концизно укаже на најбитније и најважније сегменте истраживања без којих се не може очекивати успешно спровођење научног истраживања. Рад је конципиран у неколико значајних целина, па тако поред уводних и закључних разматрања посебна пажња је указана питањима почевши од постављања теме научноистраживачког рада, затим, циљевима, излагању и доприносима научноистраживачког рада, док је посебно размотрено питање односа научног циља и научне методе. Неопходност познавања ове тематике произилази из тога да наука представља скуп систематизовано сагледаних проверљивих сазнања о одређеној тематичи, па самим тим научно истраживање представља исто тако систематизовано разматрање, анализирање и трагање за чињеницама на основу којих се могу успоставити одређени закључци.

Кључне речи: методологија научног истраживања, правни поредак, кривично право, међународни методолошки стандарди

Уводна разматрања

„Наука је објективно истинита мисаона репродукција објективних природних, друштвених и мисаоних процеса – феномена. Према томе, строго говорећи, нема сазнања без искуства, а наша способност сазнања представља само способност обраде, прераде грађе добијене из искуства. Али она сама не ствара било какву грађу, нити је може црпи из себе.“¹

* nbingulac@pravni-fakultet.info

¹ Радомир Лукић, *Емпиријско изучавање права*, уводни реферат на међународном симпозијуму о методологији правних наука, одржаном у Српској академији наука и уметности од 1–14. октобра 1967. године, објављеном у Зборнику под истим називом, Београд, 1973, стр. 41.

С обзиром да наука представља скуп систематизовано сагледаних проверљивих сазнања о одређеној тематици, произилази да научно истраживање представља исто тако систематизовано разматрање, анализирање и трагање за чињеницама на основу којих се могу успоставити одређени ставови и чињенице тј. закључци.

Када је реч конкретно о правној науци, циљ сваке науке па тако и науке о праву представља објективно истинита идентификација одређеног питања тј. феномена кроз структурална разматрања и сагледавања, како би се на крају дошло до тзв. „мисаоне репродукције истраживаног феномена“.²

Да би се одређено истраживање тј. рад (чланак) могао квалификовати као научни нужно је да постији истраживање тачно дефинисаног феномена, али и да се разматрање тог феномена заснива на чињеницама. До чињеница у научном раду се долази спровођењем научноистраживачког радом, тј. никако не сме да постоји било који облици нагађања тј. да постоје изнети ставови тзв. спекулативног карактера. Управо због поменутог и постоје одговарајући научни методи од којих се очекује одржавање научног стандарда.³

Након ових концизних али значајних теоријских указивања, једно од најважнијих сегмената сваког научног истраживања, па тако и истраживања које се односи на област кривичног права, представља одабир теме. Тема истраживања, тј. хипотеза истраживања треба да буде јасна, недвосмислена и за „почетак“ да буде лако препознатљива из самог наслова истраживања.

Постављање теме научноистраживачког рада

Постављање теме истраживања не представља нимало лак корак. Фактички дефинисање хипотезе је најтежи део почетне фазе научноистраживачког рада и у корак са тежином је одређивања структуре истраживања те хипотезе.

У неопрезном размишљању може се стећи утисак да скоро сваки члан Кривичног законика или Закона о кривичном поступку или Прекршајног закона, може представити хипотезу неког истраживања. У теоријском смислу то је могуће, али у научном смислу није увек могуће постићи научни допринос из апсолутно сваке правне норме, што се од научног истраживања и очекује.

Не значи да свако научно истраживање мора да има изузетни научни допринос, јер постоје и она истраживања која се карактеришу као „прегледни радови“ у којима аутор истраживања на већ релативно добро познату тему врши одређено истраживање, приказом познатих становишта више аутора, или теоријски сукобљавајући поменуте ставове како би дошао до својих ауторских закључака, или се обрађује тема која по мишљењу аутора није довољно истражена.

² Мирослав Врховшек, *Методологија писања научног чланка*, Право - теорија и пракса, Универзитет Привредна академија у Новом Саду, Правни факултет, 2010, вол. 27, бр. 3-4, стр. 4.

³ Видети: Мидхад Шамић, *Како настаје научно дело*, Научна књига, Сарајево, 1969. стр. 11.

Када се ради о оригиналном научном доприносу, неопходно је постављање и такве хипотезе истраживања.

Да би се могла поменути хипотеза успоставити аутор мора да има значајно предзнање о тој теми или области права. То знање мора да произилази из многих теоријских извора и претходних разматрања, али мора да постоји максимална упознатост са актуелним сазнањима о тој области истраживања и то у најширем смислу (научна, стручна сазнања, судска пракса, адвокатска пракса...) посебно ако се ради о неком позитивноправном сегменту права.

Хипотеза истраживања никако не сме да буде превише уско постављена, што директно имплицира да не сме да буде ни превише широко постављена. Постоје два суштинска разлога за поменуто. Први се односи на концизност, јасност и крајњу систематичност научног истраживања која треба да буде сведена на нужне и битне елементе, док се други разлог односи искључиво на техничко питање саме дужине рада (броја страна) јер су научноистраживачки радови углавном ограничени на тзв. ауторски табак тј. опсег ауторског рукописа (штампаних страна) који износи око 16 страна односно 30,000⁴ словних знакова.

Циљеви, излагање и доприноси научноистраживачког рада

Након успостављања теме истраживања и одређења око хипотезе, што аутору представља одређену водилу ка даљем делу организовања истраживања, неопходно је одредити циљеве, али и систематски организовати методолошко и аргументовано излагање проблематике истраживања, које ће на крају бити уоквирено изношењем закључака, односно резултата истраживања.

Свако истраживање које има научни допринос постаје будући допринос и део неке нове систематизације истог истраживања.

Како поједини аутори указују, на поменути начин се и проверава научно или неко друго сазнање о одређеним питањима која су тема истраживања, јер се проверавају научни резултати који су проистекли из познатих или непознатих чињеница уз утврђивање правилности.⁵

Код научног истраживања мора се имати свест да се поред логичких принципа који се користе у истраживању користе и правила која се подразумевају под методологијом истраживања. Научно истраживање најчешће повезује теорију и праксу, али и успоставља јединство теорије и методе, стварајући предуслове за постизање научних сазнања. Наука је неопходна за разумевање и одређивање појединих узрока, јер се једино на тај начин (разумевањем како се одређене појаве догађају) може предвидети будући догађаји. Поменуто и представља један од основних циљева науке.⁶

⁴ Александра Вранеш, *Од рукописа до библиотеке: појмовник*, Филолошки факултет у Београду, стр. 25.

⁵ Асиб Алихоџић, *Методологија научноистраживачког рада*, Универзитет у Травнику, 2012, стр.5.

⁶ *Ibid.*

Јасно је да је окосница сваке науке изванредан број основних ставова. Они се прихватају као принципи или као аксиоми. Из основних појмова принципа и аксиома изводе се теореме, а теореме су сложенији ставови који се могу извести из основних ставова.⁷

Излагање у научноистраживачком раду има већ свој устаљени ток који се може сматрати за стандард приликом израде истог. Посматрано из угла форме, садржина рада мора да садржи наслов, резиме, кључне речи, уводна излагања, разраду изабране теме, закључак и библиографију.

Резиме рада представља кратак осврт на целокупно истраживање што представља један од значајнијих делова рада посебно за будућег читаоца који из резимеа у концизним цртама мора да има перцепцију целокупног истраживања.

У уводном излагању се „уводи“ у проблематику истраживања, и најчешће се наводе разлози због чега се аутор определио за то истраживање и шта се са тим истраживањем жели постићи.

У разради истраживања излаже се систематизовано прикупљена грађа која се нужно мора детаљно обрадити и разрадити, а све како би се постигло доказивања хипотезе истраживања. Овај део истраживања је у техничком смислу те стога је увек раздвојен на наслове и по потреби на поднаслов, односно на целине.

Истраживање се „завршава“ закључком који представља концептну суштину рада и он мора да произилази из целокупног истраживања које је у раду спроведено тј. да се синтетички прикажу резултати до којих се дошло на основу спроведеног научноистраживачког рада.⁸

После закључка наводи се коришћена библиографија у којој се прецизирају сви кориштени извори са детаљним навођењем свих неопходних података почевши од назива дела, издавач, местом и годином објављивања и др. Значај овог дела рада поред тога што додатно даје легитимитет и научни значај истраживању посебно када се користе референтни извори, је и у томе што читалац рада има могућност да пронађе поменуте изворе и да се дубље упусти у разматрање теме истраживања.

Научни циљ у корелацији са научном методом

Свако научно истраживање, као што је већ речено има одређене циљеве, а како би се они постигли неопходно је коришћење научних метода.

Са циљем научноистраживачког рада проверавају се постављене хипотезе.

Из изнетог произилази да је научни циљ има универзалну вредност посебно када се ради о кривичном праву или генерално о друштвеним наукама. Како то поједини аутори указују, није нужно постојање научног циља, али тада

⁷ Владимир Мужих, *Методологија педагошких истраживања*, Загреб, 1977, стр.58.

⁸ Мирослав Врховшек, *Методологија писања научног чланка, op.cit.* стр.9.

се ради о сасвим другачијим истраживањима нпр. испитивање јавног мњења о разним питањима. Циљ стручног истраживања је решавање неког конкретног проблема нпр. за унапређење неког производног процеса. Научни циљ је „откривање закона по којима се одвијају појаве у природи и друштву и њихових узрока“.⁹

Научне методе као „пут научног сазнања“ по многим ауторима се на различите начине класификују, али најчешће се оне се класификују по систему општости. Најчешће се разликују две врсте и то: опште и посебне, док постоје и они аутори који разликују три врсте и то: опште, посебне и појединачне.¹⁰ Генерално посматрано, научне методе класификоване на поменути начин су део међународних методолошких стандарда, што је посебно од значаја када аутори публикују своја истраживања на међународном нивоу.

У односу на посебне методе, опште методе, што и произилази из назива класификације, баве се општим питањима научних сазнања, па најчешће немају практичну примену. Оне се више користе за усмеравање односно за теоријско уобличавање научног истраживања. Поједини аутори сматрају да на основу поменутог, општа метода представља независну варијаблу, док посебне методе представљају зависну варијаблу.¹¹

Када је реч о општим методама, потребно је још назначити да се овде ради најчешће о статистичким методама, методи моделирања, метода разумевања, компаративна метода, метода идеалних типова и сл.¹²

У кривичном праву посебно када се ради о позитивноправном истраживању од посебног је значаја управо компаративна метода, али и статистичка метода.

Компаративна метода се користи када се ради упоредни приказ поједине правне норме или института у законодавствима других држава, како би се начинила паралела првенствено у законодавном предвиђању па након тога и у предвиђању казнене политике.

Компаративна метода заснива се на упоређивању сродних или истих чињеница у истој временској димензији, са фокусом на сличности и разлике, а све како би се дошло до нових научних сазнања која су већ примењена.

У оквиру ове методе постоје три модела и то:¹³

- индентификовање појава
- упоредна анализа истоветних појава у другачијем друштву али са истоветном природом друштвено-економских односа
- подразумева истраживање појава у различитим историјским типовима друштва.

⁹ Мирослав Вујевић, *Увођење у знанствени рад у подручју друштвених знаности*, Школска књига, Загреб, 2002. стр. 45.

¹⁰ Тихомир Радовановић, Љубиша Стојмировић и Стојан Стојмировић, *Методологија*, Београдска пословна школа, Висока школа струковних студија, Београд, 2010. стр. 92.

¹¹ *Ibid.*

¹² Марија Чукановић Каравидић, Славко Каравидић, Снежана Пантелић, *Методологија научних истраживања*, Висока школа за пословну економију и предузетништво, Београд, стр. 69.

¹³ *Ibid.*

Статистичка метода која је сама по себи веома специфична, доприноси статистичкој генерализацији што има посебан значај приликом спровођења истраживања посебно позитивноправног института у кривичном законодавству. Постоје многобројни статистички поступци које због концизности нећемо набрајати и прецизирати.¹⁴

Конкретан допринос статистичког метода у кривичном праву видљив је приликом разматрања казнене политике, па нрп. ако се истраживање бави проблематиком поштравања казнене политике за неко кривично дело, прекршај, привредни преступ... на основу статистичких података посебно за дужи временски период обраде, може се видети да ли је постојећа казнена политика постигла смањење извршења тог дела или нрп. сагледати питање рецидивизма.

Када је реч о посебним методама, њихов циљ је рационализација истраживачког процеса јер се користе истраживачки узорци као репрезенти целине.¹⁵

Најчешће посебне методе које се користе посебно у кривичном и прекршајном праву су:¹⁶

- индукција – извођење и схватање општег става на основу посебних ставова о њему
- дедукција – сазнавање посебног и појединачног о предмету на основу знања о општим својствима
- анализа – мисаоно теоријско рашчлањивање скиженог предмета на саставне чиниоце. Ова посебна метода је најосновнија.
- синтеза – омогућава се увид у међуповезаност делова предмета
- конкретизација – мисаони поступак који значи издвајање посебног или општег из јединства предмета
- генерализација – ради се о уопштавању појединачних и посебних особина предмета.

Одабир метода који ће се користити у истраживању треба добро размотрити јер то представља специфичност истраживања. Коришћењем метода од аутора се очекује да пружи јасан и концизан опис поступка и на који начин су изведени закључци. Посредно је битно да ипак постоји довољно детаља да би се подаци могли користити за нова истраживања.¹⁷

У зависности од метода који је кориштен, од аутора се очекује да кратко али прецизно анализира добијене податаке, а не само да буду базично изведени и побројани. То не значи да анализа и могући закључци ових података неће бити кориштени и у закључним разматрањима.¹⁸

¹⁴ *Ibid*, стр. 68.

¹⁵ Тихомир Радвановић, Љубиша Стојмировић и Стојан Стојмировић, *Методологија*, *op.cit.*

¹⁶ Зоран Николић, Методологија научно истраживачког рада, Факултет за економију и инжењерски менаџмент, Нови Сад, стр. 53.

¹⁷ Lin P, Kuo Y. *A guide to write a scientific paper for new writers*. Microsurgery. 2012, pp. 21.

¹⁸ Hoogenboom, B. J., Manske, R. C., *How to write a scientific article*, International journal of sports physical therapy, 7(5), 2012, pp. 517.

Закључна разматрања

Разматрање теме овог рада, тј. методологије научног истраживања у кривичном праву имало је за циљ да се првенствено сагледају битни елементи без којих се не може очекивати спровођење истраживања и писања научноистраживачког рада.

Идеја овог рада је била да се младим и/или будућим истраживачима који имају мотиве да се баве истраживањем кривичноправних норми и постулата, концизно укаже на најбитније и најважније сегменте истраживања за које се „очекује“ да буду спроведени.

Ову тематику поделили смо у неколико делова за које смо сматрали да је неопходно иницијално сагледати и разумети. Иако смо свесни да је методологија истраживања, а посебно методологија научног истраживања наука за себе, да је изузетно комплексна и да није могуће све сагледати или обратити у само једном оваквом раду, за које сматрамо да ће ипак имати довољан утицај или барем подстрек за младе истраживаче.

Као што је претходно поменуто, рад је конципиран у неколико целина на *уводна разматрања, постављање теме научноистраживачког рада, затим, циљеви, излагање и доприноси научноистраживачког рада, научни циљ у корелацији са научном методом* и на крају изнета су управо ова закључна разматрања.

У уводном делу разматрана су поједина теоријска питања, са назнаком да једно од најважнијих сегмената сваког научног истраживања, па тако и истраживања које се односи на област кривичног права, представља одабир теме, што је представило и лагани прелазан на другу целину која се управо односила на постављање теме научноистраживачког рада. Питање одабира теме истраживања и значаја, разматрено је са више аспеката, а све како би се објаснио значај истог.

У наредном делу рада указано је да након успостављања теме истраживања и опредељења око хипотезе, што аутору представља одређену водиљу ка даљем делу организовања истраживања, неопходно је определити циљеве, али и систематски организовати методолошко и аргументовано излагање проблематике истраживања, које ће на крају бити уоквирено изношењем закључака, односно резултата истраживања.

У последњем делу рада указано је да свако научно истраживање, има одређене циљеве, а како би се они постигли неопходно је коришћење научних метода, те стога посебна пажња је управо посвећена значају научних метода, али и врстама како би будући истраживач могао да их препозна и користи у свом истраживању.

Концизним разматрањем теме која се односи на методологију научног истраживања у кривичном праву, имамо наду да смо подстакли будуће истраживаче да се суоче са овим посебним али нужним изазовом, који је неопходан сегмент рада на себи и са очекиваним доприносом у науци.

Литература:

1. Alihodić, A. *Metodologija naučnoistraživačkog rada*, Univerzitet u Travniku, 2012.
2. Vraneš, A. *Od rukopisa do biblioteke: pojmovnik*, Filološki fakultet u Beogradu
3. Vrhovšek, M. *Metodologija pisanja naučnog članka*, Pravo - teorija i praksa, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, Pravni fakultet, 2010, vol. 27, br. 3-4, str. 3-11.
4. Vujević, M. *Uvođenje u znanstveni rad u području društvenih znanosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2002.
5. Lin P, Kuo Y. *A guide to write a scientific paper for new writers*. Microsurgery. 2012, rr. 17-30.
6. Lukić, R. *Empirijsko izučavanje prava*, uvodni referat na međunarodnom simpozijumu o metodologiji pravnih nauka, održanom u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti od 1–14. oktobra 1967. godine, objavljenom u Zborniku pod istim nazivom, Beograd, 1973. str 30-59.
7. Mužić, V. *Metodologija pedagoških istraživanja*, Zagreb, 1977.
8. Nikolić, Z. *Metodologija naučno istraživačkog rada*, Fakultet za ekonomiju i inženjerski menadžment, Novi Sad
9. Radovanović, T, Stojmirović, Lj. i Stojmirović, S. *Metodologija*, Beogradska poslovna škola, Visoka škola strukovnih studija, Beograd, 2010.
10. Hoogenboom, B. J., Manske, R. C, *How to write a scientific article*, International journal of sports physical therapy, 7(5), 2012, rr. 512–517.
11. Čukanović Karavidić, M, Karavidić, S. i Pantelić, S, *Metodologija naučnih istraživanja*, Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo, Beograd
12. Šamić, M. *Kako nastaje naučno delo*, Naučna knjiga, Sarajevo, 1969.

METHODOLOGY OF SCIENTIFIC RESEARCH IN CRIMINAL LAW

Summary: The theme of this paper, conceptualized as a methodology for scientific inquiry in criminal law, has multiple goals. One of the goals is to look at the essential elements without which the research and writing of the research paper cannot be expected, while the other objectives are to indicate to the reader how to achieve the previously stated using scientific methods. The idea of this paper was to give young and future researchers who have motives to study criminal law norms and postulates concisely the most important and important segments of research without which the successful conduct of scientific research cannot be expected. The paper is conceptualized in several significant areas, and in addition to the introductory and concluding considerations, particular attention has been paid to issues ranging from the topic of scientific research work, to the goals, presentations and contributions of scientific research work, while the issue of the correlation between the scientific objective and the scientific method is considered separately. The necessity of knowing this topic arises from the fact that science is a set of systematically viewed verifiable knowledge about a particular topic, and therefore scientific research is also a systematic consideration, analysis and search for facts on the basis of which certain conclusions can be drawn.

Key words: scientific research methodology, legal order, criminal law, international methodological standards